

Transkribering: Motverka rasism i skolan - hat på nätet

Lista över medverkande

HW: = Hugo Wester

VT: = Vian Tahir

JL: = Jonny Lindkvist

[musik]

Intro: Välkommen till Skolverkets poddradio. Tema motverka rasism och främlingsfientlighet. Det här samtalet är ett exempel på hur man kan prata om frågan. Lyssna och fortsätt diskutera på er skola.

HW: Välkommen till Skolverkspodden om arbetet mot rasism och främlingsfientlighet i skolan. Idag är temat hat på nätet och hur tar vi upp det i skolan? Och med mig här idag så har jag.

VT: Vian Tahir som är kommunikationsansvarig på nätaktivisterna. Och nätaktivisterna är ett arvsfondsprojekt som drivs av ung media, ungdom mot rasism och föreningen Norden. Och det vi gör i huvudsak är att vi utbildar gymnasieelever i lag och rätt på nätet, hur rasism på nätet ser ut och vad man kan göra åt det som nätaktivist.

HW: Välkommen.

VT: Tack.

HW: Och med mig har jag också...

VT: Jonny Lindkvist projektledare på statens medieråd, projektledare – no hate, speech movement som är en nationell kampanj som ska arbeta förebyggande mot näthat. Så vi har bland annat tagit fram lite poddar och metodmaterial för högstadiet och gymnasiet och det kan laddas ner alldeles gratis på nohate.se

HW: Tackar välkommen du också.

VT: Tack så mycket.

HW: Och jag som leder det här samtalet heter ju Hugo Wester. Jag arbetar ju som undervisningsråd här på Skolverket och jag har en bakgrund som SO-lärare på skolan. Och just nu jobbar jag mycket med frågor som har med rasism och främlingsfientlighet att göra. Och rasism och främlingsfientlighet det är ju oförenligt med skolans värdegrund. Och i läroplanerna står det tydligt att – främlingsfientlighet och intolerans ska bemötas

med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Och det handlar om att barn och elever har rätt till skydd mot kränkande behandling och diskriminering i skolan förstås. Och det finns ju därför att vi vet ju att om man upplever sig kränkt eller diskriminerad eller om man blir utsatt så mår man dåligt och då lär man sig inte lika mycket. Då har man sämre förutsättningar att liksom utvecklas och lära i skolan. Vi jobbar ju med scenarier och idag ska vi tala om hat på nätet och hur vi tar upp det i skolan. Och det här är scenariot som vi utgår ifrån idag – skolpersonal har fått reda på att några elever på skolan har blivit utsatta för trakasserier på Instagram och på Facebook. I flera fall handlar det om att eleverna har blivit utsatta för rasistiska och främlingsfientliga påhopp då på nätet. Ja vad tänker ni kring scenariot, Vian?

- VT: Ja en sak som jag brukar tänka på eller vi brukar påpeka när vi är ute och pratar från nätaaktivisterna, det är att man inte ska göra de för krångligt för sig genom att skilja på nätet och andra vardagssituationer. Vi ser nätet som en del i vardagen och som helt enkelt en annan plats på samma sätt som ett klassrum eller en skolgård är en arena, så är nätet också en arena.
- JL: Men jag tycker det är viktigt att man som pedagog tänker på hur de här situationerna påverkar klassrumsmiljön. Om jag som pedagog hela tiden får in saker i mitt klassrum som stör lektionerna, som stör mitt sätt, alltså som påverkar min arbetssituation så är det ju någonting som vi behöver ta tag i oavsett om det sker precis när eleverna går ut från klassrumsdörren eller om det sker hemma efter middagen. Så jag tror alla de här när man försöker dra gränsdragningar om vad skolans ansvar är och vad som är digitalt och inte så måste man kanske ibland bara backa tillbaka till sig själv och se hur påverkar det här mig i min roll som lärare eller pedagog i skolan.
- HW: Nej men det är också en bra utgångspunkt och att då arbetet mot kränkande behandling, alltså skollagens kapitel sex måste också ta med arbetet om kränkningen har skett en digital miljö, att det inte ska göras någon åtskillnad liksom på den här arenan för att man förstås kan bära det med sig. Precis som barn och elever innan internet fanns kanske hade upplevs saker under helgen som sen fortsatte i skolveckan. Och då blir det en angelägenhet för skolan för att alla ska ha lika möjligheter att lära och utvecklas i skolmiljön. Men vad är våra tankar då kring hur skolan gör det här i en sån här situation, vad är våra erfarenheter och tankar kring det?
- VT: Vi har ju hört lite olika sätt att hantera det här. Ett sätt har ibland varit att försöka förbjuda någonting eller försöka begränsa åtkomst till vissa sidor från skolans datorer, ha ett mobilförbud och så vidare. Och det vi ser där är att det man gör är inte att hantera själva problemet, utan man försöker att stänga ner en plats där kränkningarna sker. Det som händer är helt enkelt, säg att skolan spärrar åtkomsten till Facebook, ja men då kanske kränkningarna kommer att ske på Instagram istället, eller via snapchat. Alltså att man kan, jag kan förstå att man vill åtgärda ett problem så snabbt som möjligt och helt enkelt välja

att stänga ner forumet där det här händer. Men det man gör att man förskjuter problemet till en annan plats eller till en annan tid. Att istället för att det sker på skoltid så kanske det sker efter skoltid, men eleven kommer ju fortfarande bli kränkt av andra.

JL: Men kan inte det där hänga ihop med kanske just det här viljan att särskilja det digitala med det fysiska liksom, och då blir det så enkelt att om man som vuxen tänker att det är två olika världar så borde ju problemet lösas om vi stänger Facebook liksom.

VT: Ja ja.

HW: Men jag tänker liksom, stänga ner då menar du att man tar några webbplatser, man kan inte komma åt dem på skolans datorer, men då tänker jag, nu går många elever med mer eller mindre hela världen i fickan och det fortsätter ju där då om man har såna här smartphones.

VT: Ja och sen så vet jag skolor som kanske har försökt att förbjuda mobiltelefoner på skoltid, men då är det ju bara de få timmarna som är på skoltid, då har man inte bemött grundproblemet som är att någon utsätts för rasistiska kränkningar. Det man glömmer bort är den som blir utsatt. Ett annat råd som den som blir utsatt kan få ibland är nej men när de berättar att de har utsatts för kränkningar på till exempel Instagram, är att säga – ja men då kanske inte du ska använda Instagram istället. Det blir alltid lättare, om vi översätter det här som har hänt på nätet till en klassrumssituation hur skulle vi hantera en klassrumssituation? Och då skulle man ju inte, man skulle inte skicka ut den som har blivit utsatt för rasistiska kränkningar ur klassrummet. Och man skulle inte stänga ner klassrummen för att kränkningarna skedde i klassrummet.

JL: Men lite mer individfokus kanske också just det där att man har sått fokus på arenan eller i skolan ibland glömmer man bort var de är bra på när det handlar om digitala miljöer, att man glömmer bort att man faktiskt har ett förmodligen ett väldigt bra samtalsarbete, att man har en skolhälsa och man har liksom en stöttande verksamhet som kan gå in och förmodligen lösa de här situationerna. Men istället för att dra igång det maskineriet så drar man igång den tekniska spaken och så ska man börja liksom göra saker på en arena. Och det blir ju lite knasigt faktiskt.

HW: Men det som jag hör som ni säger nu det är ju då att listor på förbjuda appar eller liksom stänga ner, då får man andra utmaningar.

JL: Ja men ja dels får man det och sen så gör man ju ingenting åt problemet, liksom problemet är att människor blir utsatta för rasistiska kränkningar, och det har ingenting med en arena att göra. Och bara tillbaka till det du säger det finns, visst kan det finnas appar och tjänster som är problematiska men det är för att de har egenskaper som kan till exempel då amplifiera en kränkning, alltså en digital miljö har en egenskap som gör att kränkning tar en annan väg än vad det hade gjort på skolgården eller i korridoren. Man måste förstå de

sakerna, men det är inte en sajt eller en app i sig oavsett om du kan vara anonym eller inte som drar igång kränkningen. Utan den finns ju oftast någon annanstans.

- VT: Men där, jag tänkte på det du sa om den här listan med förbjudna appar. Jag tycker att man absolut ska göra en lista på appar på sociala medier. Kanske de pratar med eleverna om vilka som är mest populära och så vidare. Och sen så får man helt enkelt som vuxen, vare sig man är förälder eller lärare ta reda på mer så att man gör kanske en lista på appar man ska lära sig mer om, istället för en lista på appar man ska förbjuda. Så i en klassrumssituation så har man ju 30 sociala medier-expertter som man kan prata med och ta hjälp av och helt enkelt våga fråga – hur fungerar snapchat? Kan man anmäla någonting på snapchat? Hur fungerar Instagram? Kan man blockera personer där? Och så vidare. Så att man tar hjälp utav den här generationen som är flytande på nätet och flytande på sociala medier och proffs. Så att man vågar fråga dem istället för att helt enkelt skjuta bort det här och säga – men det här kan jag ingenting om.
- HW: Så då om kopplar tillbaka till det här med att rasism i skolan ska bemötas med kunskaper, öppen diskussion och aktiva insatser skulle man kunna säga att lärarna kan öka sina kunskaper om det här alltså i ett arbete tillsammans med eleverna och liksom ha utgångspunkten att prata om det här då istället för att förbjuda?
- JL: Ja för att jag upplever liksom när vi träffar pedagoger och just pratar om nätet när man ska förebygga kränkningar där så är ju väldigt många vuxna nervösa för att de ska liksom ställas i en undervisningssituation och prata om saker där eleverna faktiskt kan mer, om de digitala plattformarna. Så jag tycker det är fantastiskt att se hur kan eleverna ta med att de kan faktiskt, läraren kan vara ledande i liksom det här men inte behöver vara lärande, utan får lära sig själv. Och då kanske man sänker trösklarna för att våga prata mer om de här sakerna i klassrummen. Än att det bara ska vara de som liksom känner sig hemma på de digitala plattformarna.
- HW: Det går ju väldigt bra in i det som vi ser i forskningen som framgångsrikt arbete mot kränkande behandling i bred bemärkelse, att man ska ta med barn och elever i arbetet.
- VT: Ja för att det vi har märkt när vi pratar med unga är att unga har, dels så har de väldigt bra kunskap om hur det sociala mediet fungerar. Men de har också en väldigt bra känsla för vad som är och inte är okej. Det som de snarare behöver är någonting att ta stöd i som till exempel när en ung person ser en rasistisk kränkning så kommer de oftast att reagera på det, och de kanske vet att det inte är okej. Men om de då också får en grund i yttrandefrihetslagstiftningen så att de vet att – ja men det här är faktiskt hets mot folkgrupp och jag vet att vem som helst kan anmäla hets mot folkgrupp, inte bara den som blir drabbad av den här kränkningen. Utan jag som åskådare kan också anmäla den, då har de liksom plötsligt fått dels ett stöd i någonting så pass konkret som en lagstiftning. Men också någonting som de, verktyg för hur de kan hantera det här och vad de kan göra. Så

att jag tror att det som lärarna har som kunskap och resurs är ju just det här med att kunna väldigt mycket om olika typer av lagstiftningar och kunna förmedla det på ett enkelt och tydligt sätt, och kunna prata om källkritik, kanske också prata mer om vad har jag för rättigheter i mina sociala medier-kanaler? Får jag ta bort den här rasistiska nidsbilden? Får jag ta bort den här kommentaren om min kompis som var kränkande? Och där behöver de kanske snarare än att någon står med pekpinnar och säger det här är rätt eller fel, så behöver de kanske någon som snarare ger dem en trygghet och kunskap som gör att de känner sig trygga i att faktiskt vara lite mer redaktörer i sina egna kanaler.

- JL: Det där tror jag är skjut viktigt också att just prata om vikten av att, redaktör är ett fantastiskt ord. En av våra poddar som vi har gjort under nohate är ju att vara liksom ansvarig utgivare i digitala landskapet, att man har sett att många behöver bli bättre på att vara redaktörer och städa och våga städa, men också våga städa åt varandra. Du är inne på att anmäla, jag tycker det också är skitbra att våga anmäla och inte alltid då att man ska polisanmäla. Men anmäl till sajterna om det är någonting som ser knasigt ut, så att de agerar. Våga ta bort saker, våga bemöta grejer
- VT: Ja jag brukar ju prata om det som en cykel, att jag skulle liksom inte kunna komma hem till Hugo och säga – hej nu ska min cykel stå här, och kräva att den får stå där. Och det handlar ju om att ofta när man väljer att ta bort någonting i ett kommentarsfält, om jag har en blogg eller en Facebooksida eller mitt Instagramkonto och så skriver någon någonting som jag inte tycker är okej, och jag väljer att ta bort det, så kan man få motargumentet att det skulle vara någon slags censur, vilket det ju inte är. Det här är mina sociala medier och där bestämmer jag precis vad jag vill ska stå. Och det behöver inte, det kan också handla om att jag bestämmer mig för att starta ett forum som handlar om katter, och sen så är det någon som skriver en kommentar om hundar, och då tar jag bort den för att det här är mitt forum som handlar om katter. Om du vill ha ett hundforum, ja men då får du starta det någon annanstans.
- JL: Varsågod. Men där är också det ena är att lära sig att städa, men också det som du är inne på där att faktiskt hjälpa unga att kanske skapa de där ramarna för sina forum. Jag vill att vi pratar om katter här, bra då gör vi det och jag känner mig trygg i det. Jag vet varför jag vill prata om katter och liksom jag gillar det.
- VT: Ja eller så kan man bara bestämma – nej men jag vill bara ha kul kommentarer, jag vill bara ha snälla kommentarer. Jag vill bara ha trevliga kommentarer. Och det kan man också sätta upp som en regel, och det står en liksom fritt att som nätanvändare göra. Men jag tror att det är någonting som unga behöver just få ett stöd i, också för att om man tittar på den allmänna debatten, och speciellt den allmänna debatten när man pratar om rasism och främlingsfientlighet så kastas det ut uttryck som yttrandefrihet, åsiktsfrihet, åsiktskorridorer och så vidare. Man pratar väldigt mycket om den här klassiska och väldigt tröttsamma meningen – det här får man ju inte säga, och så vidare. Vilket är, har ju

någon slags grund i organiserad rasistiska rörelser som har, alltså de har ju försökt jobba in det här och har försökt att få det att se ut som att det finns en censur. Det är oftast de som pratar om det här censur-begreppet och att man censurerar vissa åsikter. Det gör vi ju inte för uppenbarligen så kan de här rörelserna och personerna säga det de faktiskt säger, det har vi ju sett exempel på. Men man måste komma ihåg att den debatten kan ju också liksom påverka unga som ser det här och då kanske blir lite mer osäkra på – får man ta bort det här? Det här är en rasistisk kränkning, jag tycker inte den är okej, men får jag ta bort den eller måste jag liksom gå i argumentation mot den här personen? Vad har jag för spelutrymme där? Och där har läraren en jätteviktig roll och en jättestor kunskap att faktiskt kunna peka på vad som är fakta och vad som är lag och rätt och vad man har rätt till, kontra det som är en slags rasistisk mytbildning om att man måste tillåta alla åsikter på alla platser, för det måste man inte.

HW: Men det är ju så också att det är en kunskap om juridiken i det här området omfattar ju också en kunskap om våra grundlagsskyddande rättigheter där yttrandefriheten är grundlagsskyddad. Så det behöver ju lärarna också tala om och det här spänningsfältet då mellan fri opinionsbildning och rätt att uttrycka sig, och rätten att få ett skydd mot kränkande behandling, att det måste gå igång ett arbete i skolan om man upplever sig kränkt. Och att man ska värna skolans värdegrund. Men det är just det som är en utmaning att hantera för det finns ju inte någon rätt att inte bli kränkt. För det finns ingen sån lagstiftning i skollagen som säger att barn och elever är förbjudna att kränka varandra. Utan lagstiftningen ser ju ut så att det ska gå igång ett arbete, det finns en handlingsplikt från skolans sida. Så därför så är det ju också ibland ett dilemma att hantera, men viktigt att prata om, och att det också kan vara så att det finns en anledning för lärare att tala om brottsbalksbrotten, ärekränkning, alltså förtal, förolämpning som säkert en del elever inte känner till att det skulle kunna landa där då i en prövning i domstol.

VT: Mmm...

JL: Ja det tror jag är jättebra. Så utgå ifrån hur vi skapar trygga individer i ett digitalt samhälle, för att samhället blir ju mer och mer digitalt överallt, hela tiden. Allting är det. Och då behöver vi helt enkelt säga – i ett förebyggande arbete att tänka på, hur skapar vi trygga barn och unga oavsett vilken plattform de befinner sig på?

HW: Och hur kan skolan hjälpa till att skapa trygga barn och elever? Alltså stärka ungas digitala kompetens i vardagen? För det är också kopplat till demokratiuppdraget att det blir viktiga förmågor att ta med sig om man ska kunna verka aktivt i demokratin.

JL: Jag tycker en del är ju att prata aktivt om källkritik. Att se hur källkritik ser ut eller kommer behöva se ut i framtiden. Vad ska man tänka på när det gäller, om vi tar digitala miljöer, det finns i liksom högerextrema fall så är det ganska vanligt att man skapar sajter som ser ut som nyheter, och så tar man nyheter som har hänt i den verkliga världen och så

drar man det igenom ett ideologiskt raster, och sen trycker man ut det. Och så ser det ganska lika ut som allting annat och då tror jag det är väldigt viktigt att man pratar om dels vad man delar, hur man delar, att man orkar och vill, kan titta, läsa på saker innan man delar vidare. Det tror jag är otroligt viktigt. Men sen också sätta verktyg i händerna på elever att de själva kan skapa och hantera digitala kanaler. Att man själv kan förstå hur det fungerar. Hur tar man bort saker? Hur skriver man saker? Hur publicerar jag saker? Det kommer också att bli en demokratisk rättighet att kunna hantera alla de här publiceringsmöjligheterna, för klarar du inte av det så kanske du inte kan vara en del av samtalet, du kanske inte kan möta kränkningar eller hot eller rasism på samma sätt som de som är väldigt bra på de här färdigheterna.

VT: Ja och hur använder vi, om man ska prata om vad man kan göra, snarare stärka unga i att få verktyg för hur de kan säga ifrån. Hur kan de agera antirasistiskt på nätet och vad finns det för verktyg för dem att använda sig av? Och hur kan de använda sig av de här sociala medierna som de är väldigt vana vid? Så jag håller absolut med om att vi behöver, även inom skolan prata mer om vad man kan göra, istället för det man inte får göra.

HW: Och kanske också att vi då i det samtalet tillsammans med barn och elever talar om vad vi arbetar för, att ett arbete för demokrati och mänskliga rättigheter i linje med skolans värdegrund, blir ett arbete mot rasism och främlingsfientlighet.

VT: Precis.

HW: Tack ska ni ha för att ni kom hit.

JL: Tack själv.

VT: Tack så mycket.

[musik]

Tack för att du har lyssnat. På Skolverket.se finns förklaringar till centrala begrepp som används i avsnittet. Samtalet leddes av Hugo Wester undervisningsråd på Skolverket. Inspelningsår 2015.

[musik]